

Σπύρος Κασελίμης

Αρβανίτες

Μύθοι και πραγματικότητα

ΑΡΒΑΝΙΤΕΣ

Μύθοι και πραγματικότητα

Απαγορεύεται η μερική ή ολική αναδημοσίευση ή αναμετάδοση ή διασκευή και αναπαραγωγή με οποιονδήποτε τρόπο, ηλεκτρονικό, μηχανικό, φωτοτυπικό ή ηχογραφικό του παρόντος έργου ή μέρος αυτού, χωρίς την ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ έγγραφη άδεια του ΕΚΔΟΤΗ και του ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ. Νόμος 2121/1993 και Κανόνες Διεθνούς Δικαίου που ισχύουν στην Ελλάδα και στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

«Αρβανίτες - Μύθοι και πραγματικότητα»
© Εκδόσεις Ν. & Σ. Μπατσιούλας Ο.Ε. - Αθήνα 2011
© Σπύρος Κασελίμης - 2011

1η έκδοση: Νοέμβριος 2011
2η έκδοση: Απρίλιος 2012
3η έκδοση: Ιανουάριος 2013

Εκδόσεις Ν. & Σ. Μπατσιούλας
Πανόρμου 83, 115 24 Αθήνα
Τηλ.: 2103315186, Fax: 2103315134
Πελοπίδου 5, 32200 Θήβα
Τηλ.: 2262100795, Fax: 2262027275
e-mail: info@batsioulas.gr
url: www.batsioulas.gr

ISBN: 978-960-6813-38-2

ΣΠΥΡΟΣ ΚΑΣΕΛΙΜΗΣ

ΑΡΒΑΝΙΤΕΣ
Μύθοι και πραγματικότητα

Στον Κωστή

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	11
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	17
ΑΡΒΑΝΟΝ, Η ΚΟΙΤΙΔΑ ΤΩΝ ΑΡΒΑΝΙΤΩΝ	22
ΦΥΛΕΤΙΚΗ ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΙΑ	29
Η ΚΑΘΟΔΟΣ	34
ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΕΙΣ	
ΣΤΟΝ ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΧΩΡΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑ	38
Θεσσαλία - Αιτωλοακαρνανία	38
Πελοπόννησος	44
Εξελίξεις στη δυτική Ελλάδα	47
Δουκάτο Αθηνών και Υπάτης, Φθιώτιδα, Λοκρίδα, Αττικοβοιωτία, Εύβοια	49
Πελοπόννησος με τους Φράγκους, Παλαιολόγους και Βενετούς	53
Αποχώρηση από την Πελοπόννησο	58
Νησιά Ιονίου, Κρήτη, Κύπρος	62
Ιταλία	64
Θράκη	69
ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ	71
Η στάση των Αρβανιτών	71
Δερβένια, Δερβενοχωρίτες	74
Αθήνα (Γκάγκαροι)	78
Βόρεια περίχωρα Αθήνας	81
Νησιά Σαρωνικού και Αιγαίου	83
Περίοδος Μοροζίνι	86
Ορλωφικά	91
Θαλασσινές κοινότητες	94
Σουλιώτες, Χιμαριώτες	98
Γεώργιος Καστριώτης (Σκεντέρμπεης)	103
Η ζωή των Αρβανιτών και η ενσωμάτωσή τους με τους γηγενείς (Αττική και Σικελία)	108
ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821	130
ΑΠΟ ΤΟ «ΗΡΩΟΝ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ» ΤΟΥ ΓΕΡΜΑΝΟΥ ΖΩΓΡΑΦΟΥ ΦΟΝ ΕΣ	144

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΑΓΩΝ 1904-1908	152
ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΩΝ ΑΡΒΑΝΙΤΩΝ	157
ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ ΑΡΒΑΝΙΤΕΣ	164
ΟΙ ΑΡΒΑΝΙΤΕΣ ΤΙΣ ΔΕΚΑΕΤΙΕΣ ΤΟΥ 1920 ΚΑΙ 1930 ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΦΑΚΟ ΤΗΣ DOROTHY BURR THOMPSON	174
ΟΙ ΑΡΒΑΝΙΤΕΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ	185
ΟΙ ΑΡΒΑΝΙΤΕΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗ	190
Η ΑΡΒΑΝΙΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ	198
ΑΡΒΑΝΙΤΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ	208
Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΑΡΒΑΝΙΤΩΝ ΣΤΗ ΝΕΟΤΕΡΗ ΕΠΟΧΗ	214
ΜΕΡΙΚΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ	220
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	225

Κατάγομαι από την Ασωπία Θηβών, ένα από τα Αρβανιτοχώρια της Βοιωτίας. Εκεί γεννήθηκα και έμαθα τα πρώτα μου γράμματα στο Δημοτικό Σχολείο του χωριού. Από την προσχολική ηλικία κατανοούσα πλήρως και μιλούσα τα Αρβανίτικα, παραλλήλως με τα Ελληνικά, αφού ήταν η γλώσσα που χρησιμοποιούσαν οι συγχωριανοί μου· στις δουλειές τους, στις κοινωνικές τους συναστροφές, στις χαρές, στις λύπες, κυρίως σ' αυτές, όπως επίσης και στις συζητήσεις τους για θέματα σοβαρά που δεν ήθελαν να γίνουν κατανοητά από τρίτους, μη Αρβανίτες.

Ο τρόπος και ο ρυθμός ζωής στα Αρβανιτοχώρια της περιοχής, την δεκαετία του 1940 και των αρχών του 1950, μπορεί με τα σημερινά δεδομένα να χαρακτηριστεί πρωτόγονος. Αγράμματοι γεωργοκτηνοτρόφοι οι κάτοικοι, ζούσαν με απλότητα, σκληρή δουλειά και απόλυτη λιτότητα. Οι άνθρωποι αυτοί ήταν φιλήσυχοι, καρτερικοί και φιλόξενοι. Με ιδιαίτερη χαρά και προθυμία μοιράζονταν το φτωχικό τραπέζι τους με τον ξένο περαστικό. Ο πατριωτισμός τους ήταν δεδομένος και στις ανάλογες συζητήσεις των ανδρών, κυρίαρχο ρόλο έπαιζαν οι περιγραφές πολεμικών γεγονότων στα οποία είχαν συμμετάσχει. Από τον πόλεμο του 1897 και τους απελευθερωτικούς αγώνες του 1912-1913, μέχρι την εποποιία του 1940-1941 και την αδελφοκτόνο σύγκρουση του 1946-1949, που τότε ήταν σε εξέλιξη. Με ιδιαίτερη υπερηφάνεια περιέγραφαν τις εμπειρίες τους, των συναδέλφων τους Αρβανιτών και την πολεμική δράση της μονάδας τους. Βέβαιο είναι το γεγονός ότι αγνοούσαν παντελώς οτιδήποτε σχετικό με την ιστορία τους και την παρουσία τους στον ελλαδικό χώρο. Αυτό δεν τους απασχολούσε, αφού ήταν δεδομένη η ταύτισή τους με τον

Ελληνισμό. Οι Αλβανομάχοι μάλιστα, με συγκίνηση περιέγραφαν την φιλοξενία και τις περιποιήσεις που είχαν από τους Έλληνες της Αλβανίας και τις συζητήσεις τους στα Αρβανίτικα.

Χαρακτηριστικό της άγνοιάς τους ήταν το γεγονός ότι όχι μόνο την προέλευσή τους δεν γνώριζαν, αλλά ούτε τις περιοχές όπου υπήρχαν ομόγλωσσοί τους. Οι γνώσεις αφορούσαν κυρίως τους συμπατριώτες τους στη Βοιωτία και τους Αρβανίτες των γειτονικών περιοχών όπως: Ελευσίνα, Ασπρόπυργος, Μάνδρα, Λιόσια, Μενίδι, Κιούρκα, Μαραθώνας, Μεσόγεια και Σαλαμίνα (Κούλουρη).

Αγνοούσαν ότι υπήρχαν στη Νότιο Εύβοια, στην Άνδρο, στην Πελοπόννησο, στα υπόλοιπα νησιά του Αργοσαρωνικού και φυσικά σε άλλες απομακρυσμένες περιοχές όπως η Ήπειρος, η Μακεδονία, η Θράκη και η Θεσσαλία. Αιφνιδιάστηκα ευχάριστα, όταν ως μαθητής Γυμνασίου στην Χαλκίδα, γνώρισα συμμαθητές μου Αρβανίτες από τις περιοχές Αλιβερίου και Καρύστου. Επίσης, όταν κατά την υπηρεσία μου στον στρατό γνώρισα κάποιους ακόμα σε χωριά της Φλώρινας, της Ξάνθης και του Έβρου. Η επικοινωνία μας στην αρβανίτικη γλώσσα ήταν ευχερέστατη και διαπιστώναμε ταυτότητα ηθών και εθίμων. Η άγνοια της ιστορίας τους και της παρουσίας τους στον ελλαδικό χώρο, είχε ως αιτία, τόσο το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο και τις ελλειπείς συγκοινωνίες όσο, κυρίως την γενική γραμμή της πολιτείας να μην ενθαρρύνεται η γνώση και η διατήρηση δεσμών με τις ρίζες τους. Στο γεγονός αυτό συνηγορούσε επίσης και η έντονη ελληνική εθνική συνείδηση των Αρβανιτών.

Το ενδιαφέρον μου να γνωρίσω την ιστορία της Πατρίδας μου Βοιωτίας, απουσίαζα για 40 περίπου χρόνια, ήταν η αφορμή να έρθω σε επαφή με σχετικά κείμενα, διαπρεπών επιστημόνων (Ελλήνων και ξένων). Το ερευνητικό τους έργο στηριζόμενο σε τεκμηριωμένα ιστορικά δεδομένα, αποκαλύπτει την πορεία των Αρβανιτών στον Ελληνικό χώρο, η οποία ήταν και είναι ταυτισμένη με την αντίστοιχη του Ελληνισμού. Η πορεία τους όμως αυτή, στην πραγματικότητα είναι άγνωστη στους Έλληνες, γεγονός που δημιουργεί σε πολλές περιπτώσεις απορίες και παρεξηγήσεις. Ελάχιστοι γνωρίζουν. Ενώ οι πάντες τιμούν και υπερηφανεύονται για ηρωικά κατορθώματα κατά τους αγώνες του έθνους, αγνοούν

ότι πολλοί από τους πρωταγωνιστές τους είναι Έλληνες Αρβανίτες, όπως π.χ.: Οι Σουλιώτισσες του Ζαλόγγου, η Μπουμπουλίνα, οι Μποτσαραίοι, οι Τζαβελαίοι, οι Μιαούληδες, Κουντουριώτηδες κ.α. Το ίδιο συμβαίνει και για τους Αρβανίτες που ξεχώρισαν στον κόσμο της πολιτικής, των επιχειρήσεων, των γραμμάτων και τεχνών, της δημόσιας ζωής γενικότερα.

Από τα παραπάνω θεωρώ σκόπιμο ότι μία στοιχειώδης τουλάχιστον ενημέρωση για την ιστορία των Αρβανιτών κρίνεται ως απαραίτητη, προκειμένου ο αναγνώστης να διαμορφώσει άποψη και να είναι σε θέση να αξιολογήσει προσπάθειες τρίτων για παραποίηση ιστορικών και εθνολογικών δεδομένων. Η ιστορία όμως συνέχισε την πορεία της και μας επεφύλαξε εκπλήξεις. Ο Κομμουνισμός κατέρρευσε την 10ετία του 1990, γεγονός που σηματοδότησε ραγδαίες πολιτικές εξελίξεις και ανακατατάξεις στην Ευρώπη και ιδιαιτέρως στο μαλακό της υπογάστριο, όπως αποκαλείται η ευαίσθητη περιοχή των Βαλκανίων. Οι λαοί των πρώην κομμουνιστικών χωρών, ένοιωσαν ελεύθεροι, (μετά από 40 και πλέον χρόνια) και κύματα μεταναστών, με πρώτους τους Αλβανούς, κατέκλυσαν την χώρα μας προς αναζήτηση καλύτερης τύχης. Οι Αρβανίτες τους υποδέχθηκαν με φιλικά αισθήματα και τους στήριξαν με κάθε τρόπο.

Η ανατροπή των πολιτικών ισορροπιών στην Βαλκανική, είχε ως συνέπεια: (α) Την αναβάθμιση της στρατηγικής αξίας της περιοχής. Αποτελεί ήδη σημαντικό κόμβο μεταφοράς ενέργειας από την Κεντρική Ασία και τον Καύκασο προς την Ευρώπη. (β) Την διαμόρφωση επίσης εθνικών κρατών. Ζήσαμε την αδιανόητη μέχρι τότε διάλυση της Σοβιετικής Ενώσεως, της Γιουγκοσλαβίας και της Τσεχοσλοβακίας. Ήδη παρατηρούνται διαλυτικά φαινόμενα στο Βέλγιο μεταξύ Βαλόνων και Φλαμανδών, όπως και στα Σκόπια (FYROM), μεταξύ Σλάβων και Αλβανών. Η Τουρκία εκδηλώνει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την Ελληνική Θράκη με προκάλυμμα το ενδιαφέρον της για το μουσουλμανικό στοιχείο της περιοχής που το χαρακτηρίζει συλλήβδην ως Τουρκικό.¹

¹ Ο καθηγητής και Ακαδημαϊκός Βασίλειος Μαρκεζίνης, αναφέρει χαρακτηριστικά στο πρόσφατο βιβλίο του *Η Ελλάδα των κρίσεων* Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα

Το ενδιαφέρον πλέον των Μεγάλων Δυνάμεων της εποχής μας για τον απόλυτο έλεγχο των Βαλκανίων, προς εξυπηρέτηση των συμφερόντων τους, είναι υπαρκτό, είναι ορατό και εκδηλώθηκε και εκδηλώνεται παντοιοτρόπως. Εμφανής είναι η προσπάθειά τους για αναζωπύρωση ευαίσθητων θεμάτων μειονοτικού χαρακτήρα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η ανακήρυξη μονομερώς από το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης την 22^α Ιουλίου 2010, της Ανεξαρτησίας του Κοσόβου. (Είχε προηγηθεί η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας). Το γεγονός αυτό εξυπηρετεί απολύτως τα σχέδια του Αλβανικού εθνικισμού² και μεγαλοϊδεατισμού, για την δημιουργία της Μεγάλης Αλβανίας. Εξασφάλιση σε πρώτη φάση ανεξαρτησίας των περιοχών με συμπαγή Αλβανικό πληθυσμό, όπως: το Κόσοβο, η Νότια Σερβία, η Βορειοδυτική FYROM-Σκόπια, το Νότιο Μαυροβούνιο και συνένωση στη συνέχεια με την Αλβανία. Οι περιοχές της Ηπείρου και της Δυτικής Μακεδονίας τους ενδιαφέρουν και αποτελούν μακροπρόθεσμο στόχο³.

Η Αλβανία προσπαθεί να εκμεταλλευθεί τις ευνοϊκές συνθήκες που της εξασφαλίζουν οι νέοι ισχυροί φίλοι της, με προεξάρχοντες τους Αμερικανούς (ΗΠΑ). Έτσι επαναφέρει στο προσκήνιο την θέση της για ύπαρξη «Αλβανικής μειονότητας» στην Ελλάδα

2011: «Η ώρα πλησιάζει που οι Τούρκοι αφού αναγκάσουν σε παραχωρήσεις στο Αιγαίο, θα στραφούν στην Ελληνική Θράκη και μια ημέρα θα την καταστήσουν ανεξάρτητο μουσουλμανικό κρατίδιο, στα πρότυπα του Κοσόβου ή της FYROM».

² Ο Αλβανικός εθνικισμός είναι απότοκο της προπαγάνδας των Μεγάλων Δυτικών Δυνάμεων. «... είναι προϊόν προπαγανδιστικών ζυμώσεων, κυρίως της καθολικής εκκλησίας, ακολούθως της αυστριακής διπλωματίας και των προτεσταντών ιεραποστόλων. Ήταν ένας εθνισμός εισαγόμενος ...» (Σ. Καργάκος, *Αλβανοί, Αρβανίτες, Έλληνες*, σελ. 168), με βάση αποδεικτικά στοιχεία εγγράφων που δημοσίευσε η καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, Ελευθερία Ιω. Νικολαΐδου στο βιβλίο της, *Ξένες Προπαγάνδες και Εθνική Αλβανική κίνηση...* (Εκδ. ΙΜΙΑΧ, Ιωάννινα 1978).

³ Η γνωστή πλέον ιστοσελίδα Wikileaks αποκάλυψε προσφάτως (8^{ος}-9^{ος} 2011), ότι ο πρώην πρέσβης των ΗΠΑ στην Αλβανία Τζων Ουΐδερς σε τηλεγράφημά του προς το Υπουργείο Εξωτερικών των ΗΠΑ, ανέφερε ότι, «Οι Τσάμηδες είναι Αλβανοί που ζούσαν στην Δυτική Ελλάδα. Κοντά στο τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, περίπου 20-40.000 Τσάμηδες εκδιώχθηκαν από την Ελλάδα ως συνεργοί του Φασισμού και εγκαταστάθηκαν στην Αλβανία».

(Τσάμηδες). Υπόψη ότι με βάση την ιστοσελίδα της Αλβανικής οργανώσεως CAMERIA (Τσαμουργιά) στην Ελλάδα διαβιούν 1.000.000 Τσάμηδες και το σύνολο των Αλβανών συμπεριλαμβανομένων και των Αρβανιτών είναι περίπου 3.000.000.⁴

Η προσπάθεια αυτή των Αλβανών να ταυτιστούν οι Έλληνες Αρβανίτες με τους Αλβανούς, συνεπικουρείται από «πρόθυμους» Έλληνες που καλύπτουν ευρύτατο φάσμα. Από την πολιτική μέχρι τα ΜΜΕ και την Ακαδημαϊκή -δυστυχώς- Κοινότητα. Η στάση τους αυτή θίγει και εξοργίζει τους Αρβανίτες, αφού προσβάλλουν την ιστορία τους, την ελληνική εθνική τους συνείδηση, τον αδιαφιλονίκητο πατριωτισμό τους και προκαλούν σύγχυση στον ανύποπτο Έλληνα πολίτη. Υποστηρίζουν θέσεις από άγνοια ή σκοπιμότητα, που ρίχνουν άφθονο νερό στον μύλο όσων επιβουλεύονται την ακεραιότητα της Πατρίδας μας ή και την ύπαρξή της, ως ελεύθερου και ανεξάρτητου κράτους.

Θεωρώ χρέος μου να εκφράσω τον θαυμασμό μου για τους απλούς και γενναίους αυτούς δίγλωσσους Έλληνες, που για να περιγράψει κανείς τον πατριωτισμό και την δράση τους στους αγώνες του έθνους, «πρέπει να παραθέσει ολόκληρη την Νεότερη Ιστορία της Ελλάδος».⁵

Ούτε ιστορικός, ούτε εθνολόγος είμαι. Το όλο θέμα θα προσπαθήσω να το παρουσιάσω σε γενικές γραμμές με βάση την ιστορία και τα βιώματά μου λόγω αρβανίτικης καταγωγής, χωρίς προκατάληψη.

Τελειώνω, εκφράζοντας τις θερμές μου ευχαριστίες προς: Τον φίλο Αρβανίτη πλοίαρχο Κλεόβουλο Μεθενίτη, επίλεκτο μέλος της Ελληνικής Ναυτιλίας για την προτροπή ν' ασχοληθώ με το θέμα, όπως και για την αμέριστη συμπαράστασή του για την έκδοση του βιβλίου. Ο Καπετάνιος, με ιδιαίτερη υπερηφάνεια, δηλώνει στις συζητήσεις του ότι είναι απόφοιτος της Ναυτικής Σχολής Ύδρας, την οποία ίδρυσαν Ύδραίοι караβοκύρηδες, περί τα μέσα

⁴ Ο χάρτης της «Τσαμουργιάς», όπως επίσης και το βιβλίο της Γεωγραφίας της Γ' Λυκείου σημειώνουν και αναφέρουν ότι πολλές «Αλβανικές περιοχές» (treva shqiptare) είναι εκτός συνόρων. Μεταξύ αυτών είναι οι νομοί: Καστοριάς, Φλώρινας, Γρεβενών, Ιωαννίνων, Θεσπρωτίας, Πρέβεζας και Άρτας,

⁵ Ν. Μέρτζος, σελ. 155.

του 18ου αιώνα. Εκεί δίδασκαν ωκεανοπλοΐα Ισπανοί ναυτικοί. Από το 1830 στεγάζεται στο αρχοντικό Τσαμαδού που δεσπόζει στην ανατολική ακτή του λιμανιού της Ύδρας και είναι δωρεά του Υδραίου ευεργέτη Α. Κουλούρα. Είναι η αρχαιότερη επαγγελματική σχολή της Νεότερης Ελλάδας.

Την κυρία Ναταλία Βογκέϊκοφ-Μπρόγκαν, της Αμερικανικής Σχολής Κλασικών Σπουδών, για την διάθεση φωτογραφικού αρχείου της δεκαετίας του 1930 από την ζωή στην Βοιωτία. Η ευσυνειδησία και η υπευθυνότητά της εντυπωσιάζουν.

Τον φίλο Αρχιτέκτονα-Καθηγητή του ΕΜΠ, κ. Γιώργο Α. Προκοπίου, για την διάθεση του φωτογραφικού τόμου, «Το Ηρώον του Αγώνος» (1821) με εικόνες του Γερμανού ζωγράφου φον Εςς.

Τον φίλο και συμμαθητή Στρατηγό Λεωνίδα Οικονομόπουλο για τις συμβουλές του.

Τον Πολιτιστικό Σύλλογο και τον Σύλλογο Γυναικών Ασωπί-
ας Θηβών για την εξασφάλιση φωτογραφιών από το Λαογραφικό Μουσείο Ασωπίας.

Τέλος, τους εκδότες αδελφούς Στέργιο και Νίκο Μπατσιούλα για την φιλοξενία τους και την πολύτιμη βοήθειά τους.

Οι σύγχρονοι μελετητές θεωρούν κοιτίδα των Δωριέων την χώρα που εκτείνεται βορείως των Κεραυνίων, στην οποία κατοικούσαν πληθυσμοί προερχόμενοι από ανάμιξη Ελλήνων αποίκων, Ιλλυριών και Δωριέων επιγόνων. Οι πληθυσμοί αυτοί, που κατοικούσαν στην περιοχή του Αρβάνου, κατεβαίνουν ομαδικά αρχικά στην Ήπειρο και αργότερα στην Θεσσαλία, είτε με αποφάσεις των Βυζαντινών αυτοκρατόρων είτε αυθαίρετα, ανάλογα με τις συνθήκες που επικρατούν από πολιτικής και οικονομικής πλευράς. Από τους κατοίκους αυτούς προέρχονται οι Αρβανίτες.

Η πρώτη και πλέον καταστροφική Άλωση της Κωνσταντινούπολεως από τους Φράγκους το 1204 αποτέλεσε ιστορική τομή για την πορεία των Αρβανιτών. Σταδιακά κατέρχονται στον κεντρικό ελλαδικό χώρο και η εγκατάστασή τους είναι μόνιμη. Ο Ελληνισμός ενισχύεται σημαντικά τις δύσκολες ώρες του Βυζαντίου, όπως και την περίοδο της δουλείας, μετά την Άλωση από τους Τούρκους. Το συγγενικό, λόγω καταβολών, αρβανίτικο αίμα, τονώνει, *«συνδιαμορφώνει και υπερασπίζεται άχρι θανάτου τον νεότερο Ελληνισμό με ηρωισμό και αξιοθαύμαστη αποφασιστικότητα και αποτελεσματικότητα»*¹.

Στην ιστορία του Βυζαντίου εμφανίστηκαν τον 11ο αιώνα, όταν μετείχαν στον αγώνα του Αλεξίου Α' Κομνηνού κατά των Νορμανδών επιδρομέων, που απειλούσαν το Δυρράχιο και ο αυτοκράτορας ανέθεσε στον αρχηγό τους Κομισκόρτη την άμυνα της πόλεως. Αυτούς τους Αρβανίτες καλούν τον 11ο και 12ο αιώνα και τους εγκαθιστούν στα «λίμιτα», στα σύνορα δηλαδή της Αυτοκρατορίας και σε στρατηγικά σημεία του εσωτερικού, οι αυτοκράτορες Βασίλειος Β' ο Βουλγαροκτόνος, Μιχαήλ Δούκας και Μανουήλ Κομνηνός². Αμέσως με την κάθοδό τους στην Ήπειρο και στην νοτιότερη Ελλάδα, «έδειξαν την ανέκαθεν ελληνική συ-

¹ Ν Μέρτζος, *Οδός Ελλήνων*, σ. 157.-159.

² *ό.π.*

νείδησή τους, όχι απλώς με την παθητική έννοια του όρου, αλλά με την πλέον δυναμική και ενεργό εκδήλωσή της»³.

Μετά την πρώτη Άλωση, στον χώρο της ελληνικής Βυζαντινής Αυτοκρατορίας επικράτησαν διάφορα φραγκικά βασίλεια, δουκάτα και πριγκιπάτα, με εχθρική πολλές φορές διάθεση μεταξύ τους. Στα πριγκιπάτα αυτά, αντιπαρατίθεται ο Ελληνισμός με την Αυτοκρατορία της Νίκαιας στην Ανατολή και το Δεσποτάτο της Ηπείρου στη Δύση. Τότε οι Βυζαντινοί, τόσο της Νίκαιας όσο και της Ηπείρου, καλούν για στρατιωτική βοήθεια τους πολεμικούς Αρβανίτες, οι οποίοι ανταποκρίνονται μαζικά, συνοδευόμενοι από τις οικογένειές τους και τα κοπάδια τους.

Τις εποικίσεις αυτές πιστοποιούν μεγάλος αριθμός από διασωζόμενα Χρυσόβουλα και «βασιλικά γράμματα» των βυζαντινών ηγεμόνων, όπως επίσης και γραπτές συνθήκες με τοπικούς Φράγκους άρχοντες. Επομένως δεν ευσταθούν οι εκδοχές διαφόρων μελετητών ότι οι Αρβανίτες μετακινήθηκαν στην νοτιότερη Ελλάδα ως επιδρομείς ληστές, με σκοπό τη λαφυραγωγία. Αντιθέτως, από τις έρευνες νεότερων Ευρωπαίων και Ελλήνων ιστορικών, με βάση επίσημα έγγραφα και λοιπά τεκμηριωμένα αποδεικτικά στοιχεία, η κάθοδος των Αρβανιτών απέβλεπε στην ικανοποίηση στρατηγικών επιδιώξεων. Η νόμιμη, πάντως, κάθοδος και εγκατάσταση με το σύστημα των στρατιωτικών εποικήσεων δεν αποκλείει φαινόμενα βίας και αρπαγών, συνηθισμένα στους μετακινούμενους ποιμενικούς και πολεμικούς αυτούς πληθυσμούς, όπως και σε αντίστοιχους ελληνόφωνους και βλαχόφωνους, μέχρι και τον 19ο αιώνα.

Την περίοδο της καθόδου, οι Αρβανίτες αισθάνονται Έλληνες και το διακηρύσσουν με κάθε τρόπο, κυρίως με επιγραφές στην ελληνική γλώσσα. Για παράδειγμα ο πολέμαρχος Κάρολος Θώπιας, που το 1358 συνέτριψε στον Αχελώο τον Νικηφόρο Β' Άγγελο. Ο Θώπιας ανακαίνισε εκ βάθρων την εκκλησία του Αγίου Ιωάννου του Βλαδίμηρου στο Ελμπασάν και γράφει στην ελληνική γλώσσα την κτητορική επιγραφή που καταλήγει:

«Εν ημέραις αυθεντεύοντος πάσης χώρας Αλβάνου του πανυψηλοτάτου Πρώτου Κάρλα Θεωπία».

³ Κ. Μπίρης, *Αρβανίτες οι Δωριείς του Νεώτερου Ελληνισμού*, Μέλισσα 2005, σ. 6.

Ένα νέο κεφάλαιο έχει πλέον ανοίξει στην ελληνική ιστορία μεγάλο και συναρπαστικό. Το 1447, πριν στεφθεί Αυτοκράτωρ, ο Κων/νος Παλαιολόγος εκστρατεύει από την Πελοπόννησο κατά των Οθωμανών, καταλαμβάνοντας την Αττική, την Βοιωτία και μέρος της Θεσσαλίας. Τα ισχυρότερα από τα στρατεύματά του είναι Αρβανίτες, ήδη Μοραΐτες. Είναι θαυμαστές του και για την ανδρεία του, τον προσαγορεύουν Δράγκαση, που στην γλώσσα τους σημαίνει Δράκος, το μυθικό θηρίο. Στην εκστρατεία αυτή συναντήθηκαν με τους Βλάχους, που κυριαρχούσαν στην Πίνδο. Έκτοτε, οι δίγλωσσοι αυτοί Έλληνες αγωνίσθηκαν μαζί στους αγώνες του Γένους κατά των Τούρκων. Το 1455, δύο χρόνια μετά την Άλωση, ο Μωάμεθ Β΄ εισβάλλει στην Πελοπόννησο και κυριεύει το Δεσποτάτο απλώνοντας την κυριαρχία του στην τελευταία γωνιά που παρέμενε ελληνική. Οι Αρβανίτες τότε αποτραβήχθηκαν στις μόνες χριστιανικές εστίες που απέμεναν, τις βενετικές κτήσεις, και παρέμειναν ανυπότακτοι⁴.

Συνέχισαν επί ένα περίπου αιώνα να πολεμούν τους Τούρκους στο πλευρό των Βενετών με την ελπίδα ότι θα ελευθέρωναν την πατρίδα τους, τον Μοριά (suamë Patriam Amoree). Οι Τούρκοι και οι Βενετοί δεν τους ξεχωρίζουν από τους Έλληνες. Το 1481 ο Προβλεπτής Μάρκος Βαρβαρίγος αναφέρει στην Γερουσία της Βενετίας: «Οι Αρβανίτες και οι Έλληνες αποτελούν ένα και μόνο Έθνος».

Από τον 16ο αιώνα και μετά, οι Βενετοί παύουν να χρησιμοποιούν τον όρο Αρβανίτες, και ενώ οι υπερασπιστές της Βενετίας στα τέλη του 15ου και τις αρχές του 16ου αιώνα ήταν Αρβανίτες, η Ευρώπη τους γνωρίζει και τους θαυμάζει ως Έλληνες. Τα ονόματα Ελλήνων Αρβανιτών διακρίνονται κατά τους αρματωλικούς χρόνους, την Ελληνική Επανάσταση και μετά από αυτήν, στην πρώτη γραμμή της πολεμικής ανδρείας, της πολιτικής ζωής και της κοινωνικής δραστηριότητας.

Περί τα τέλη του 18ου αιώνα είναι οργανωμένοι πλέον σε στρατιωτικά σώματα. Είναι εγκατεστημένοι στο απόρθητο Σούλι προπύργιο των εθνικών μας επάλξεων και λίκνο των ενδοξότερων αγωνιστών. Είναι επίσης εγκατεστημένοι συμπαγείς Αρβανίτικοι οικισμοί

⁴ Ν. Ι. Μέρτζος, *Οδός Ελλήνων*, 2008, σ. 157-159.

στην Βοιωτία, με κέντρο την Θήβα, στην Αττική και μέσα στην Αθήνα, στα νησιά Εύβοια, Ύδρα, Σπέτσες, Σαλαμίνα, Άνδρο και σε χωριά άλλων νησιών όπως η Ίος, η Αίγινα, η Κύθνος, η Κάσος και η Σάμος. Στην Πελοπόννησο καλύπτουν το στρατηγικό τρίγωνο: Ορεινής Κορινθίας, Αχαΐας και Αρκαδίας, ενώ ελέγχουν την Αργολίδα, την Κυπαρισσία και την Μεσσηνία με κέντρο τον Σουλιμά. Κυριαρχούν σε όλες τις διαβάσεις της Αττικοβοιωτίας, με τα πασιγνωστα Δερβενοχώρια τους. Ο χώρος είναι ενδεικτικός, αλλά είναι εκείνος όπου θα διεξαχθεί ο Αγώνας του 1821. Ως θαλασσινοί είναι ασυναγώνιστοι. Στο σύνολό τους οι ναυμάχοι του '21 είναι Αρβανίτες⁵.

Παρά το γεγονός ότι η κάθοδος και η ενσωμάτωση των Αρβανιτών με το γηγενές στοιχείο συνδιαμόρφωσε την ιστορική εξέλιξη του νεότερου Ελληνισμού και τίμησε την Ελλάδα, η ελληνική βιβλιογραφία, αρκούμενη στις απόψεις των ξένων ιστορικών, προκάλεσε σύγχυση ως προς την πραγματικότητα. Οι ξένοι ιστορικοί και εθνολόγοι, παρά το κύρος και την καλή πίστη τους, χωρίς να γνωρίζουν τον τόπο, τους ανθρώπους και τις παραδόσεις, ήταν επόμενο να παραπλανηθούν και να αδικήσουν το έργο τους με ανακρίβειες και υπερβολές. Η πλάνη αυτή εδραιώθηκε με τις επαναλήψεις που ακολούθησαν από τους νεότερους.

Οι πλάνες και οι ανακρίβειες αυτές, ως προς την καταγωγή, την κάθοδο και τις μετακινήσεις τους στην Ελλάδα, έχουν ανασκευασθεί πλέον από τους νεότερους Ευρωπαίους και Έλληνες ιστορικούς ερευνητές. Τα στοιχεία που στηρίχθηκαν, ήταν ακαταμάχητα, αφού δεν ήταν άλλα από την παράδοση ολόκληρης της νεότερης ιστορίας της Ελλάδας και από το πιστεύω των Αρβανιτών.

Αναφέρει χαρακτηριστικά ο γνωστός δημοσιογράφος, συγγραφέας και νομικός Νικόλαος Μέρτζος στο βιβλίο του *Οδός Ελλήνων*:

«Αρβανίτικα μιλούσαν μεταξύ τους οι περισσότεροι και θρυλικότεροι ήρωες του Εικοσιένα, στρατηγοί, ναύαρχοι και καπετάνιοι. Αρβανίτες οι ακατανίκητοι Σουλιώτες, Ύδραίοι και Σπετσιώτες. Η περίδοξη Αρβανιτιά μας χάρισε στο Πάνθεον της Ελλάδας το Ζάλογγο και το Κούγκι. Αρβανίτες ήταν ο πρώτος Πρόεδρος της πρώτης Ελληνικής Δημοκρατίας Παύλος Κουντουριώτης (1924-1929) και σε διάλλειμα, το 1926, ο δικτάτωρ Πρόεδρος της Δημοκρατίας, στρα-

⁵ ο.π., σ. 160

τηγός Θεόδωρος Πάγκαλος, οι τέσσερις αλληλοδιάδοχοι πρωθυπουργοί Αντώνιος Κριεζής (1841-1843 και 1849-1854), Κίτσος Τζαβέλας (1847-1848), Γεώργιος Κουντουριώτης (1848) και Αθανάσιος Μιαούλης (1857-1862), οι δύο από τους τρεις άνδρες τις τριανδρίας -Δαγκλής και Κουντουριώτης με τον Βενιζέλο- στο κίνημα της Εθνικής Αμύνης και στην Εθνική Αντίσταση (1942-1944) ο Αρχηγός του ΕΔΕΣ, συνταγματάρχης Ναπολέον Ζέρβας. Αρβανίτες είναι το έτος 2008 ο από Θηβών Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος Ιερόνυμος και ο Πρόεδρος του Αρείου Πάγου Βασίλειος Νικόπουλος...

...Στις 3 Δεκεμβρίου 1912, από τα στενά εξήλθε τρομερή μπροστά στην Καλλιόπη η Τουρκική αρμάδα... Ώρα 9:25 το εύδρομο καταδρομικό "Γεώργιος Αβέρωφ" δώρο Βλάχου στο γένος, υψώνει σημαία ανεξαρτησίας... χυμάει στα θαλασσινά θεριά... Ο αρχηγός του στόλου επί του νικηφόρου "Γ. Αβέρωφ" είναι Αρβανίτης, (Παύλος Κουντουριώτης), αποστέλλει το σήμα του σε άπταιστα ελληνικά...

Μετά για να μην χάνει χρόνο στρέφεται προς το πλήρωμά του και αρχίζει τ' αρβανίτικα κρίζοντας πρώτα την πολεμική κραυγή "Ω ντέρα! Ω μπούρα! Μπιτέα"... Όλες οι διαταγές της θρυλικής ναυμαχίας της Έλλης καταγράφονται στ' αρβανίτικα με ελληνικά γράμματα.

Όλοι οι αξιωματικοί, οι υπαξιωματικοί και οι ναύτες είναι Αρβανίτες. Ολομόναχοι καταναυμαχούν την Τουρκική αρμάδα. Η Ελλάδα νίκησε και υπαγορεύει τους όρους της...»

Ο εθνικός μας ποιητής Κωστής Παλαμάς γράφει για τον ηρωικό Ναύαρχο του 1912-19 την επομένη του θανάτου του στις 24 Αυγούστου 1935 το ποίημα «Ο Κουντουργιώτης»:

Χώρα της δόξας, χώρα της νίκης, χώρα της νιότης
Όσοι σε βλέπουν κρύα μέσα στο φέρετρο να κείσαι
Φτάνει ένα σάλεμα φωτοστέφανο ο Κουντουργιώτης
να σου πει «Εύπνα! Νεκρή δεν είσαι».⁶

Οι διαπρεπείς Έλληνες ιστορικοί της μεσαιωνικής και νεότερης ελληνικής ιστορίας, (Κων/νος Παπαρηγόπουλος 1815-1914, Τάσος Νερούτσος 1826-1892, Κων/νος Σάθας 1842-1914, Σπυρίδων Λάμπρος 1851-1919) με τις τεκμηριωμένες έρευνές τους, παρουσίασαν σημαντικά νέα στοιχεία και συνέβαλαν αποφασιστικά στη γνώση της όλης ιστορικής διαδρομής των Ελλήνων Αρβανιτών.

⁶ Αρ. Μεθενίτης, σ.32

ΑΡΒΑΝΟΝ, Η ΚΟΙΤΙΔΑ ΤΩΝ ΑΡΒΑΝΙΤΩΝ

Η κοιλάδα του ποταμού Γενούσου ή Σκούμπη, ο οποίος πηγάζει από την λίμνη Αχρίδα και χύνεται στην Αδριατική, κάτω από το Δυρράχιο, αποτελεί το βόρειο όριο μιας ορεινής κυρίως περιοχής των Δυτικών Βαλκανίων. Εκτείνεται μέχρι το όρος Τόμαρος και τα Κεραύνια όρη. Στην περιοχή αυτή εξελίχθηκε ένας από τους πιο πολεμικούς λαούς του δίγλωσσου Ελληνισμού, όταν εκεί κυριάρχησαν η Ρωμαϊκή και η Βυζαντινή Αυτοκρατορία. Ο λαός αυτός, απομονωμένος, οπισθοδρομικός και ιδιόρρυθμος, αποτελούσε αίνιγμα για εθνολόγους και προκαλούσε την περιέργεια των Ευρωπαίων γειτόνων του. Αδιαφόρησε για την πολιτισμική εξέλιξη και παρέμεινε πιστός στον πρωτόγονο τρόπο ζωής μέχρι τον 20ο αιώνα.

Η χώρα του στην ιστορική αρχαιότητα, αναφέρεται ως Ιλλυρία, με σημαντικές ελληνικές πόλεις όπως η Επίδαμνος (σημερινό Δυρράχιο), η Απολλωνία, η Ώρικός, ο Βουθρωτός¹. Δεν είχε γραπτή γλώσσα παρά μόνον προφορική και όταν πολύ αργά θέλησε να έχει γραφή, την έγραψε με ελληνικούς χαρακτήρες μέχρι τα τέλη του 19ου αιώνα. Κατά την αρχαιότητα επίσης, δέσποζε η μεγαλύτερη από τις ελληνικές πόλεις, το Άρβανο. Είναι η κοιτίδα των πληθυσμών αυτών, πάντοτε νοτίως του Γενούσου ποταμού, οι οποίοι από την πόλη τους, ονομάσθηκαν Αρβανίτες.

Ο ιστορικός Πολύβιος (204-120 π.Χ.) αναφέρει:

¹ Θουκυδίδου, *Ιστορία*, βιβλίο Α, XXIV, σελ. 82-84, μετάφραση Ι. Θ. Κακριδή, εκδ. Γκοβόστης και Στράβωνος, *Γεωγραφικά*, βιβλίο VII, 7-4, 7-5.

Ἐπίδαμνός ἐστι πόλις ἐν δεξιᾷ ἐσπλέοντι ἐς τὸν Ἰόνιον κόλπον· προσοικοῦσι δ' αὐτὴν Ταυλάντιοι βάρβαροι, Ἰλλυρικὸν ἔθνος. ταύτην ἀπώκισαν μὲν Κερκυραῖοι, οἰκιστὴς δ' ἐγένετο Φαλῖος Ἐρατοκλείδου Κορίνθιος γένος τῶν ἀφ' Ἡρακλέους...

Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς, *τομ. 8*, σελ. 262 και *τόμ. 52*, σελ 792.

Απολλωνία, πόλη της Ηπείρου παρά τον Άσπο ποταμό, αποικία των Κορινθίων. Ώρικός, πόλη της Ηπείρου στις εκβολές του Αώου ποταμού, αποικία των Ευβοέων.

«Οι δ' ἄλλοι πάντες ἐφυγαν εἰς Ἄρβωνα»².

Ο γεωγράφος Κλαύδιος Πτολεμαῖος (125-161 μ.Χ.) σημειώνει:
«πόλεις δ' εἰσὶν ἐν Μακεδονία Ταυλαντίων Ἄρνισσα, Ελιμιωτῶν
Ελιμία... Ἀλβανῶν Ἀλβανόπολις»³.

Ο γεωγράφος Στράβων (67 π.Χ.-23 μ.Χ.) βεβαιώνει από ίδια αντίληψη ότι οι κάτοικοι της περιοχής κάτω από το Δυρράχιο είχαν αναμιχθεί με τους Ιλλυριούς αλλά έμοιαζαν με τους Μακεδόνες στα ρούχα, τον τρόπο ζωής και την διάλεκτο, ενώ μερικοί ήταν δίγλωσσοι. Ονόμαζαν την χώρα τους Μακεδονία μέχρι την Κέρκυρα. Γράφει ο Στράβων:

«... τοὶς Μακεδόσι πλησιάζοντες μάλλον... ἀναμείκται δε τούτοις τὰ Ἰλλυρικά ἔθνη... καὶ σύμπασαν μέχρι Κερκύρας χώραν Μακεδονίαν προσαγορεύουσι... καὶ κουράν καὶ χλαμύδι καὶ διαλέκτω, τοιούτοις χρώντας παραπλησίας. Ἐνιοὶ καὶ δίγλωσσοι εἰσὶ»⁴.

Ο Στέφανος Βυζάντιος πολύ αργότερα στο λεξικό του επεξηγεί:

«Ἄρβων ἢ Ἀρβῶν ἢ Ἰλλυρίας πόλις, ἧς ὁ κάτοικος Ἀρβωνίτης»⁵.

Μετά τον 11ο αιώνα, έχουμε πολλές αναφορές για τους Αρβανίτες. Ειδικότερα:

Η Άννα Κομνηνή, ιστορικός του Βυζαντίου και κόρη του Αυτοκράτορα Αλεξίου Α' Κομνηνού, περί τα μέσα του 12ου αιώνα, στο ιστορικό έργο της Αλεξιάς, αναφέρεται στην πόλη Ἄρβανο, στην περιοχή της και στους Αρβανίτες κατοίκους της:

«... Αὐτοῦ βαλλομένου ἀπανταχόθεν, παρά των τε Ἀρβανιτῶν καλουμένων.[...] Τὴν δε ἐπίλοιπον πάσαν πόλιν τῶ ἐξ Ἀρβάνων ὀρρομένῳ Κομισκόρτη»⁶.

Έναν αιώνα πριν, ο Βυζαντινός χρονογράφος Κεδρηνός αναφέρεται σε Αρβανίτες: «...Στρατίαν αξιόλογον ἐκ τε Φράγκων, Βουλγάρων καὶ Ἀρβανιτῶν...»⁷

Ο στρατηγός, διπλωμάτης και ιστορικός Γεώργιος Ακροπολίτης, στο βιβλίο του *Χρονική Συγγραφή* στα μέσα του 13ου αιώνα,

² Πολύβιος, *Ιστοριῶν* Β', έκδοση Teubner, σ. 131.

³ Κλαύδιος Πτολεμαῖος, *Γεωγραφική υφήγησις*, έκδοσις Κ. Muller, σσ. 50-506.

⁴ Στράβωνας, *Γεωγραφικά*, σ. 326-327.

⁵ Κ. Μπίρης, *Αρβανίτες οὐ Δωριεῖς τοῦ Νεώτερου Ἑλληνισμοῦ*, Μέλισσα 2005, σ. 14.

⁶ Γεώργιος Κεδρηνός, *Σύνοψη Ἱστοριῶν*, Έκδοσις Παρισίων τομ. Γ', σ. 865

⁷ Γεώργιος Ακροπολίτης, *Χρονική Συγγραφή*, Έκδοσις Βόννης, σσ. 149,151.

αναφέρει την πόλη Άλβανον ή Αλβανόπολιν, η θέση της οποίας ήταν μεταξύ Αχρίδος και Δυρραχίου, επί της Εγνατίας οδού.

«Παραμείνας την Καστορίαν και περί την Αχρίδα παραγγείλας, αφικόμην εις Άλβανον... αν πως δυνηθείην τα των Αλβανιτών δι-ορθώσεσθαι».

Από την περιγραφή του Ακροπολίτου διαφαίνεται ότι το Άρβανον πρέπει να ήταν κτισμένο εκεί που σήμερα βρίσκεται το Ελμπασάν, μεταξύ Αχρίδος και Δυρραχίου.

Το όνομα Αλβανός για πρώτη φορά χρησιμοποιήθηκε κατά την διάρκεια των επιδρομών των Νορμανδών, τον 11ο αιώνα στις περιοχές του Δυρραχίου και της Κέρκυρας. Προέρχεται από το Άλβανον όρος, την υψηλότερη κορυφή του Λατίου, που απέχει 20 χλμ. από την Ρώμη. Στις υπώρειές του ήταν κτισμένη η Άλβα Λόγγα, η κοιτίδα των Ρωμαίων. Οι κάτοικοι της περιοχής του Αλβανού όρους ελέγοντο Albani (Αλμπάνι-Αλβανοί). Albani στρατιώτες φρουρούσαν την πασίγνωστη Εγνατία οδό που είχε ως αφετηρία το Δυρράχιο και έφτανε ως το Βυζάντιο. Υπήρχε και πόλη με το όνομα Αλβανούπολη και επισκοπή Αλβανουπόλεως. Οι Αλβανοί μνημονεύονται και κατά την Ρωμαϊκή περίοδο, για την περιοχή γύρω από την Κρούγια και το Ελμπασάν⁸.

Την περίοδο του Διοκλητιανού και του Μεγάλου Κωνσταντίνου, η χώρα η οποία εκτείνεται από τον Δρίνο μέχρι και τα Κεραύνια όρη, αποτελούσε ενιαία διοικητική περιοχή, αποκαλούμενη Νέα Ήπειρος. Η ίδια διάκριση ίσχυσε και για τους βυζαντινούς χρόνους. Πρωτεύουσα της Νέας Ηπείρου ήταν το Δυρράχιο, ενώ της παλαιάς η Νικόπολη, υπαγόμενες και οι δύο στην διοίκηση της Μακεδονίας.

Το όνομα Αλβανία αρχίζει να χρησιμοποιείται από τους Λατίνους μετά τα μέσα του 12ου αιώνα και μόνο για την βόρεια περιοχή της χώρας. Τον 15ο αιώνα επικρατούν τα ονόματα: Σκιπερία για την χώρα γύρω από την Κρούγια και το Ελμπασάν, Σκιπετάρδε, για τους κατοίκους που έμειναν⁹.

⁸ Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος-Larousse-Britanica, Εκδ. Οργ. Πάπυρος 2006, σσ. 60-61.

⁹ Κ. Μπίρης, *Αρβανίτες οι Δωριείς του Νεώτερου Ελληνισμού*, Μέλισσα 2005, σσ. 15-16.

Από τα γεωγραφικά του Στράβωνος (ΙΑ IV, 1-8) έχουμε την πληροφορία ότι

Ο Στράβων, αναφερόμενος στην Εγνατία οδό, η οποία ακολουθούσε την γενική γραμμή Δυρράχιο-Αχρίδα επάνω από την βόρεια όχθη του Γενούσου ποταμού, την ορίζει ως το όριο των δύο λαών. Ονομάζει «ηπειρωτικά έθνη» όσους κατοικούσαν νοτίως της Εγνατίας οδού, δηλαδή Ηπειρώτες, ενώ όσους έμειναν πάνω από την Εγνατία οδό «ιλλυρικά έθνη»¹⁰. Αναφέρει ο Στράβων: «*Ταύτην δε την οδόν εκ των περί την Επίδαμνον και Απολλωνία τόπων ιούσι εν δεξιά μεν εστί τα Ηπειρωτικά έθνη κλυζόμενα... μέχρι Αμβρακικού κόλπου, εν αριστερά δε τα όρη τα των Ιλλυριών*»¹¹. Η οδός η οποία αναφέρει ο Στράβων είναι η Εγνατία, η οποία ακολουθεί την κοιλάδα του Γενούσου ποταμού. Την περίοδο επίσης του Ιουστινιανού, οι κάτοικοι της Νέας Ηπείρου χαρακτηρίζονται ως Έλληνες και αποκαλούνται Ηπειρώτες. Ο Προκόπιος βεβαιώνει ότι την περίοδο αυτή στις ακτές της Αδριατικής, τον Ιόνιο Κόλπο, όπως τον ονομάζει, ότι: «*Του δε κόλπου εκτός, πρώτοι μεν Έλληνες εισίν, Ηπειρώται καλούμενοι, άχρι Επιδάμνου πόλεως (Δυρράχιο)...*». για τους κατοίκους βορείως του Δυρραχίου χρησιμοποιεί το όνομα Ιλλυριοί.

Με την πάροδο των αιώνων, οι ιστορικοί συμπεραίνουν ότι από «ιλλυρικά έθνη» διαμορφώθηκε, πάντοτε βορείως του ποταμού Γενούσου, η φυλή των Γκέγκηδων με ξεχωριστό φυλετικό τύπο και τρόπο ζωής. Κάτω από την κοιλάδα του Γενούσου από τα «ηπειρωτικά έθνη», που κατά τον Στράβωνα και στοιχεία από τα «*ιλλυρικά έθνη αναμέμικται*», προέκυψαν οι Τόσκηδες οι οποίοι επίσης προέκυψαν από τους Μακεδόνες και ήταν δίγλωσσοι. Μιλούσαν δηλαδή Ελληνικά, που ήταν η γλώσσα των Ηπειρωτών,

στην περιοχή του Καυκάσου υπήρχε χώρα με το όνομα Αλβανία, δυτικά της Κασπίας στις εκβολές των ποταμών Κύρου και Αράξου. Οι κάτοικοι ήταν νομάδες κτηνοτρόφοι, ευπαρουσίαστοι με απλό τρόπο ζωής. Στοιχεία ότι στην περιοχή του Καυκάσου υπήρχε φυλή αλβανική μας δίνει και ο Πλούταρχος (Πλουτάρχου Αγησίλαος-Πομπήιος, τμ. 165, εκδ. Κάκτος, «οι Έλληνες», σελ. 34). Οι πληθυσμοί αυτοί εκτιμάται ότι δεν έχουν σχέση με τους κατοίκους της σημερινής Αλβανίας. Είναι πιθανόν να προέρχονται από ελληνοπελασγικά φύλα που μετανάστευσαν εκεί. Κατά τον Παναγιώτη Κουπιτώρη («Αλβανικά μελέται» σελ. 25), «... *κατήγοντο εκ Θεσσαλώντων μετά του Ιάσονος, στρατευσάντων επί τους Κόλχους και την Ιβηρίαν και Αλβανίαν επεμθόντων, μέχρι Κασπίας.*»

¹⁰ ό.π.,

¹¹ Στράβωνος, *Γεωγραφικά*, VII, 7,1..

και την γλώσσα των γειτόνων τους Ιλλυριών, από την σύνθεση των οποίων δημιουργήθηκαν τα αρβανίτικα¹².

Η διαφορά των Τόσκηδων από τους βόρειους Αλβανούς Γκέγκηδες ήταν χαρακτηριστική, σε βαθμό που οι εθνολόγοι και οι γεωγράφοι του 19ου αιώνα δεν διακρίνουν τους Τόσκηδες από τους Έλληνες. Συγκριτικές μελέτες του Άγγλου γεωγράφου Στάνφορντ για την γλώσσα, τον χαρακτήρα και τα έθιμα, το 1877, αναφέρουν ότι είχαν αρχαία ελληνική καταγωγή. Το τέλος του 19ου αιώνα, οι Γάλλοι Γκιγερόν και Μπεράρντ έγραφαν για την χώρα ότι έως τον Γενούσο είναι απολύτως ελληνική και ότι στα πανδοχεία του Ελμπασάν και του Δυρραχίου υπήρχαν φωτογραφίες των Ελλήνων βασιλέων και του πρωθυπουργού της Ελλάδος Χαρίλαου Τρικούπη¹³.

Το όνομα Αρβανίτες, με το οποίο γίνεται γνωστός ο λαός αυτός αφότου εμφανίζεται στην ιστορία του Βυζαντίου συνδέεται με το τοπωνύμιο Άρβανο κατά την Άννα Κομνηνή και προέρχεται από το αρχαίο Άρβων ή Αρβών (Άρμπεν στο ιδίωμα των Γκέγκηδων, Άρμπερ στο ιδίωμα των Τόσκηδων)¹⁴.

Φαίνεται όμως ότι πανάρχαιες συγγενικές σχέσεις συνδέουν τις ρίζες Ελλήνων και Ιλλυριών, τις οποίες εκφραστικότερα συμβολίζει η ελληνική μυθολογία του Κάδμου. Ο γενάρχης των Βοιωτών, μετά τον γάμο του με την Αρμονία, φεύγει από την Βοιωτία προς τις ακτές της Αδριατικής και εκεί γεννιέται ο γιος του Ιλλυριός, ο γενάρχης των Ιλλυριών, οι απόγονοι του οποίου επέστρεψαν δια μέσου της Θεσσαλίας ως Βοιωτοί στην χώρα των Καδμείων και Μινυών που έκτοτε ονομάζεται Βοιωτία. Ο Θουκυδίδης θεωρεί τους Ιλλυριούς λαό ομογενή με τον ελληνικό, διότι και οι δύο κατάγονται από την εθνολογική ρίζα των Πελασγών, οι οποίοι κατά τον Στράβωνα «επεπόλασαν κατά πάσαν την Ελλάδα». Κατά τον 16ο αιώνα, οι Ιταλοί και Γάλλοι χρονογράφοι ανέφεραν τους εκπατρισμένους από την Ελλάδα Αρβανίτες στρατιώτες ως: Έλληνες, Πελασγούς, Δαναούς και Αργείους¹⁵.

¹² Κ. Άμαντος, *Οι βόρειοι γείτονες της Ελλάδος*, Αθήναι 1923, σ. 179.

¹³ *ό.π.*

¹⁴ Κ. Χριστοφορίδης, *Λεξικόν της Αλβανικής γλώσσης*, σ. 7.

¹⁵ Κ. Μπίρης, *Αρβανίτες οι Δωριείς του Νεώτερου Ελληνισμού*, σσ. 22-23.

Ενδιαφέρει όμως να γνωρίζουμε τι πίστευαν οι ίδιοι οι Αρβανίτες για την ιστορία τους, όχι από επίκτητες γνώσεις, αφού ήταν αγράμματοι, αλλά από την δική τους προφορική παράδοση. Αφότου εμφανίσθηκαν στην μέση και νότια Ελλάδα, καυχώνται ότι είναι γνήσιοι Έλληνες. Όπως προαναφέραμε, ο αρχηγός τους Κάρολος Θώπιας νίκησε το 1358 τον Νικηφόρο Άγγελο στον Αχελώο, στην μάχη του Αγγελόκαστρου, το οποίο κατέλαβε, επειδή ήταν αντιπαθής στον λαό και είχε φιλικές σχέσεις με Σέρβους και Τούρκους. Στην συνέχεια απελευθέρωσε την περιοχή του Αρβάνου από τους Σέρβους. Οι Αρβανίτες της Ύδρας και των Σπετσών αποκαλούσαν τους συμπατριώτες τους της Αργολίδας Δαναούς (Ντάνο, Ντάνοα)¹⁶.

Κατά την Τουρκοκρατία οι Αρβανίτες που εκπατρίσθηκαν στην Δύση και υπηρετούσαν ως μισθοφόροι, αποκαλούσαν τους εαυτούς τους Έλληνες και Μακεδόνες. Ο Γεώργιος Καστριώτης, εθνικός ήρωας των Αρβανιτών του 15ου αιώνα, έγραφε στον Πρίγκιπα του Τάραντα ότι: «*οι πρόγονοί μας ήσαν Ηπειρώτες από τους οποίους εβγήκε εκείνος ο Πύρρος... που κυρίευσε τον Τάραντα και άλλες χώρες της Ιταλίας... οι πρόγονοί μας που με τον Μέγα Αλέξανδρο έφθασαν μέχρι τις Ινδίες. Από αυτούς κατάγονται αυτοί που εσύ ειρωνεύεσαι*»¹⁷.

¹⁶ Ό.π..

¹⁷ Κ. Σάθας, *Ελληνικά Ανέκδοτα*, τ. Α΄.

ΦΥΛΕΤΙΚΗ ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Στην περιοχή αυτή της βαλκανικής που εξετάζουμε, στο Ιλλυρικό όπως την αποκαλούσαν οι Βυζαντινοί, τόσο οι Ιλλυριοί όσο και οι Έλληνες έμειναν και μετά το σχίσμα των εκκλησιών (το 1054) πιστοί στην Ορθοδοξία. Ο δυτικός καθολικισμός εμφανίστηκε το 1250 αρχικά στην Βόρεια Αλβανία και ειδικότερα στην περιοχή της Σκόδρας, ο Επίσκοπος της οποίας εγκατέλειψε την Ανατολική Ορθοδοξία και προσχώρησε στον Καθολικισμό. Οι δυτικοί, την ίδια περίοδο, χρησιμοποιούν τον όρο Αλβανία ως όνομα της χώρας.

Για τις εξελίξεις αυτές στην περιοχή, υπάρχουν σχετικές καταγραφές μεταξύ των οποίων η αντίστοιχη του Ιρλανδού Σάιμον Σιμεόνις που πέρασε από αυτή κατά τη διάρκεια προσκυνηματικού ταξιδιού προς τους Αγίους Τόπους, τον Αύγουστο του 1323. Αναφέρει για τους Αλβανούς ότι η μόνη διαφορά τους με τους Έλληνες ήταν η γλώσσα. Έγραψε ο Ιρλανδός προσκυνητής: «...Αυτοί δε οι Αλβανοί είναι σχισματικοί, έχουν το δόγμα των Ελλήνων και είναι όμοιοι με αυτούς σε όλα, ως προς το ντύσιμο και τους τρόπους...»¹

Όπως προαναφέραμε, μέχρι την εμφάνιση της Φραγκοκρατίας, οι Αλβανοί ακολουθούν το ορθόδοξο δόγμα. Αμέσως μετά την εμφάνιση του καθολικισμού στην περιοχή, περί τα μέσα του 13ου αιώνα, έσπευσαν να τον ακολουθήσουν οι Γκέκηδες. Η πλήρης ένταξή τους στο δυτικό δόγμα έγινε στο τέλος του 13ου, αρχές του 14ου αιώνα. Οι σκληροτράχηλοι και πολεμοχαρείς Γκέκηδες, χαλαρής γενικώς θρησκευτικής συνειδήσεως, με γνώμονα πάντα το συμφέρον τους, τον 15ο αιώνα έγιναν (οι περισσότεροι) μωαμεθανοί.

Τα ονόματα Γκέγκηδες και Τόσκηδες επικράτησαν μετά την τουρκική κατάκτηση. Οι Βυζαντινοί ονόμαζαν Ιλλυριούς τους πρώτους (βορειώς του Σκούμπη ποταμού) και Αλβανούς τους

¹ Κ. Μπίρης, *Ο.π.*, σσ. 26-27.

δεύτερους. Οι Τόσκηδες διακρίνονται σε δύο ομάδες, τους Λιάπηδες στην περιοχή του Δέλβινου και τους Τσάμηδες στην κοιλάδα του Καλαμά (Θύαμις)². Ενδιαφέρουσες είναι οι πληροφορίες που έχουμε από τον Γάλλο Πουκεβίλ και τον Αυστριακό Α. Βάλντκαμπφ για τους Αρβανίτες. Οι αναφορές τους είναι λεπτομερέστερες και ταυτίζονται στα βασικά τους σημεία³. Κατά τον Πουκεβίλ: «Οι Γκέκηδες είναι περισσότερο άγριοι, δυνατοί, υγιείς. Είναι πάνοπλοι και φορούν κόκκινη φορεσιά. Καμαρώνουν για τη δράση του ιππικού και του πεζικού τους στις πολεμικές συγκρούσεις. Οι Τόσκηδες είναι ηπιότεροι. Ευκίνητοι με ανάστημα κανονικό, με γαλανά μάτια και βλέμμα οξύ και διαπεραστικό. Είναι ξανθοί με μύτη χωρίς κύρτωση. Είναι η ωραιότερη ράτσα της Αρβανιτιάς. Φορούν κάπα και πουκαμίσα που φτάνει στα γόνατα. Οι γυναίκες των Γκέκηδων είναι σκληραγωγημένες, αγέρωχες, οπλοφορούν και αψηφούν τον θάνατο. Οι χαρές της ζωής, τους είναι άγνωστες. Αντιθέτως οι γυναίκες της Τσοκαριάς, σεμνές και περιορισμένες, είναι κομψές, ευπαρουσίαστες και αποτελούν πρότυπα ομορφιάς. Η Αλβανική δεν είναι γραπτή γλώσσα και δεν έχει ίδιους χαρακτήρες. Οι Τόσκηδες χρησιμοποιούν τους ελληνικούς χαρακτήρες και οι Γκέκηδες τους λατινικούς και μερικές φορές τους κυριλλικούς»⁴.

Για τους Λιάπηδες των Ακροκεραυνείων αναφέρει ότι είναι τα κατακάθια της Αρβανιτιάς, είναι ασεβείς, κοντοί, άσχημοι, πονηροί, ακάθαρτοι, ίσως να πλένονται μέχρι τρεις φορές στη ζωή τους. Αποκλειστικό τους επάγγελμα η κλεψιά και η λεηλασία. Γερασμένοι από παιδιά, με φωνή ασθενική, περπατούν στο σκοτάδι και το μάτι τους διακρίνει τη λεία που ψάχνουν. Επιλέγουν τον κλεφτοπόλεμο και προκαλούν μεγάλη φθορά στον αντίπαλο. Η φορεσιά τους είναι ίδια με αυτή των Τόσκηδων, αλλά σε σκούρα χρώματα. Οι γυναίκες τους άσχημες χωρίς θηλυκότητα και παρά-

² Νίκηφ. Γρηγοράς, *Προσερρηκότων τέως εις συμμαχίαν και των γειτόνων αυταίς Αλβανών και Ιλλυριών*, εκδ. Βόννης 1955, σ. 557.

³ François Rouqueville (1770 – 1838). Γάλλος γιατρός, περιηγητής, διπλωμάτης, ιστορικός, ακαδημαϊκός και σπουδαίος φιλέλληνας. Έζησε στην Ήπειρο και την Αλβανία την περίοδο του Αλή Πασά ως πρόξενος του Ναπολέοντα. Α. Waldkampf. Αυστριακός γεωγράφος και εθνολόγος της χερσονήσου του Αίμου.

⁴ Rouqueville, *Voyage de la Grèce*, εκδ. 1827, τα, ΙΙΙμ σσ, 213-220.

στημα. Δεν γνωρίζουν χαρές και απολαύσεις άλλες από τις γενετήσιες στις οποίες επιδίδονται με χυδαιότητα⁵.

Ο Α. Βάλντκαμπφ έγραψε μεταξύ άλλων ότι οι Γκέγκηδες και οι Τόσκηδες διέφεραν μεταξύ τους αρκετά, αν και η γλώσσα τους είναι κοινή. Υπάρχουν και εθνολογικές διαφορές. Οι Γκέγκηδες είναι μεγαλύτεροι, μελαχρινοί με γαμψή μύτη. Οι Τόσκηδες είναι λιγότερο ψηλοί και ανοιχτόχρωμοι. Ημιβάρβαροι οι πρώτοι, περισσότερο πολιτισμένοι οι δεύτεροι. Ολιγαρκείς, άριστοι πεζοπόροι, ανθεκτικοί στις κλιματολογικές αλλαγές. Αιμοχαρείς, λαφυραγωγοί και δυσκίνητοι οι Γκέγκηδες, δεν εγκαταλείπουν εύκολα τον τόπο τους. Οι Τόσκηδες είναι φορείς του ελληνικού πολιτισμού, μεταναστεύουν και φορούν φουστανέλα. Οι Γκέγκηδες και οι λοιποί βόρειοι Αλβανοί φορούν άλλα ρούχα, στα οποία κυριαρχεί το κόκκινο χρώμα. Οι Τσάμηδες κατοικούν στην Θεσπρωτία, στα εδάφη μεταξύ των ποταμών Θύαμη και Αχέροντα. Είναι ξανθοί και ευπαρουσίαστοι. Είναι εύποροι από το εμπόριο και τις καλλιέργειες. Είχαν ξεφύγει από τον έλεγχο του Αλή Πασά και ζούσαν χωρίς νόμο, ελεύθεροι και χωρίς φόρους. Καλοντυμένοι, δεινοί χορευτές και πάνοπλοι με πολύτιμα όπλα. Μένουν σε καθαρά σπίτια. Οι γυναίκες τους έχουν ελληνική κατατομή προσώπου, ευλύγιστες με σωστές αναλογίες. Η ομορφιά έχει δοθεί απλόχερα στις Αρβανίτισσες της Θεσπρωτίας. Οι Τσάμηδες, άνδρες και γυναίκες, εκφράζονται με άνεση και στην απλοελληνική γλώσσα εκτός από τα Αρβανίτικα.

Οι Έλληνες και οι Ιλλυριοί, δύο από τα πλέον κραταιά έθνη της Χερσονήσου του Αίμου, είχαν απολύτως αντίθετη πνευματική εξέλιξη και ζωή. Οι Έλληνες, από την εποχή του Ομήρου, δημιουργούν ανυπέρβλητο πνευματικό έργο και υπερτερούν από τους γειτονικούς τους λαούς από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Το αντίθετο συνέβη με τους Ιλλυριούς, οι οποίοι δεν επικοινωνήσαν με τον ελληνικό πνευματικό κόσμο. Έζησαν ποιμενική, αγροτική και πειρατική ζωή στην ορεινή χώρα τους. Άγνοη η πνευματική τους ζωή. Υπηρέτησαν τους ξένους ως πολεμιστές· αρχικά τους Ρωμαίους και στην συνέχεια ως Αλβανοί τους Τούρκους⁶.

⁵ Ο.π..

⁶ Κ. Αμάντος ό.π., σσ. 178-186.

Οι Αρβανίτες αν και είχαν γλώσσα με πανάρχαια καταγωγή, δεν είχαν γραφή. Τούτο, διότι κατά την αρχαιότητα το εμπόριο και η πνευματική ζωή ήταν ελληνικά. Στην αστική τάξη, Έλληνες και Αρβανίτες μιλούσαν τις δύο γλώσσες και έγραφαν ελληνικά. Ελληνικά επίσης χρησιμοποιούσε η διοίκηση και ο στρατός. Η έλλειψη παιδείας επέδρασε στον χαρακτήρα τους. Αν και ευφυείς ήταν δύσκαμπτοι, τραχείς στους τρόπους και επίμονοι. Την ευφυΐα τους απέδειξαν με την πολεμική τους τέχνη και τις επιδόσεις τους στην στρατιωτική ζωή. Γενναίοι και υπερήφανοι, σέβονται την γυναίκα, τα γηρατεία και τον ξένο. Έχουν τάση στην αρπαγή, λατρεύουν το χρήμα και είναι πάντοτε οπλισμένοι.

Ο ψυχισμός τους έχει κάτι το μεγάλο, το τιτανικό σε δύναμη. Αυτό δεν είναι υπερβολικό. Ας θυμηθούμε ότι η γενιά τους έδωσε τις πιο δυνατές μορφές στην Ελληνική Επανάσταση και στην ιστορία της Ηπείρου: Έναν Τζαβέλα, έναν Μιαούλη, έναν Μάρκο Μπότσαρη από την πλευρά των Ελλήνων Αρβανιτών, έναν Αλή Πασά από την πλευρά των Τουρκαλβανών⁷.

Ο Λόρδος Βύρων είναι θαυμαστής των Αρβανιτών· τους γνώρισε κατά την προεπαναστατική περίοδο και τους αφιέρωσε πολλές ωραίες στροφές στο ποίημά του «*Τσάιλντ Χάρολντ*». Στην αλληλογραφία του με την μητέρα του εκφράζεται εγκωμιαστικά. Τον Νοέμβριο του 1809, από την Πρέβεζα έγραψε:

«Εφώναξα τον Αρβανίτη στρατιώτη μου που, όπως όλοι οι Αρβανίτες είναι γενναίος, απόλυτα πιστός και τίμιος. Είναι όμως σκληροί, αν και όχι κακόπιστοι και έχουν μερικά ελαττώματα αλλά όχι μικρότητες. Είναι ίσως η πιο έμορφη γενιά του Κόσμου... Το θέμα των τραγουδιών τους ήταν πάντα οι αγώνες των κλεφτών (πολεμιστές που έχουν καταφύγει στα βουνά για να ξεφύγουν από την τυραννία των Τούρκων)... Ήταν ένα τραγούδι που άρχιζε έτσι:

Όταν φύγαμ' απ' την Πάργα είμαστε εξήντα

Ύστερα έρχονταν η επωδός:

Όλοι οι κλέφτες στην Πάργα

Όλοι οι κλέφτες στην Πάργα»⁸.

⁷ Κ. Μπίρης, *ό.π.*, σσ. 36-38.

⁸ Κ. Μπίρης, *ό.π.*, σσ. 32-33 και Ν. Μέρτζος, *ό.π.*, σ. 166 από το βιβλίο: *The*

Οι Αρβανίτες θα μείνουν πιστοί φρουροί του Βύρωνα, μέχρι τον θάνατό του.

Στην κοινωνική συγκρότηση των Αρβανιτών, ξεχώριζε τον παλιό καιρό κάποια αριστοκρατία καταγωγής, πλούτου και όπλων, που την αποτελούσαν ορισμένες μεγάλες «φάρες»⁹ μεγάλης οικογενειακής συνοχής και πατριαρχικής εξαρτήσεως με έναν αρχηγό¹⁰. Γύρω από τις φάρες αυτές ζούσε σε ξεχωριστές ομάδες ο λαός με πειθαρχική και όχι δουλική υποταγή. Οι φάρες διακρίνονται μεταξύ τους με το οικογενειακό τους όνομα, όπως οι Μπουαίοι, οι Λιόσηδες, οι Ματαραγκαίοι, κλπ. Οι Μπουαίοι δήλωναν ότι κατάγονταν από τον Πύρρο και διατηρούσαν το οικοσήμό του (ένα χέρι που κρατούσε τέσσερα φίδια).

Άλλες φάρες ήταν οι Μαλακασαίοι, οι Σγουροί, οι Δουσμαναίοι, οι Καστριώτες, οι Γκρόπα, οι Θώπια, οι Σπανοί, οι Ντουκαγκίν (Γκίνοσ-Ιωάννης Δούκας), οι Μουζακαίοι, οι Βρανάδες, οι Ρέντηδες.

Στους προδρόμους των Ελλήνων Αρβανιτών ανήκουν οι εξής: Ο σεβαστοϋπέρτατος άρχων της Κορινθίας Λέων Σγουρός, ο αρχηγός του Αρβάνου Κομισκόρτης (Κομίν-σκόρτης = Κοντοκομνηνός)¹¹ στρατηγός του Αλεξίου Α΄ Κομνηνού, που έσωσε το 1081 το Δυρράχιο από τους Νορμανδούς και ο Θεόδωρος Μπόχαλης, που ο Ιωάννης Η΄ Παλαιολόγος ονόμασε Μέγα Δούκα της Πελοποννήσου το 1268¹².

works of Lord Byron, Letters and Journals, t. A, London 1922, σσ. 252-255.

⁹ Ο.π. και Χ. Περραιβός, *Πολεμικά Απομνημονεύματα, Μάχες Σουλίου και Ανατολικής Ελλάδας, 1820-1829*, εκδ. Βεργίνα, 2003, σελ. 60-61.

¹⁰ Φάρα: Αρβανίτικη λέξη που σημαίνει «σπόρος» και «γένος», βλ. και λεξικό Μπαμπινιώτη σ. 1523.

¹¹ Το Κομισκόρτης όμως, μπορεί να μην είναι όνομα κύριο αλλά ο Βυζαντινός τίτλος «Κόμης της Κόρτης». Η περιοχή υπάγονταν στο Θέμα του Δυρραχίου και της Αχρίδος και είχε ως κέντρο την πόλη Κροαί (Κρούγια). Β Φειδάς, *Πάπυρος Λαρούς*, τ. Β΄, εκδ. 2006, σ. 412.

¹² Κ Σάθας, *Ελλ. Ανέκδοτα*, τ. Α΄ 1867, σ. εδ΄, Charles Hopf, *Chroniques Greco-Romanes*, Berlin 1873, Κ. Μπίρης, *ό.π.*, σ 40.

Οι ξένοι ιστορικοί που ασχολήθηκαν με την κάθοδο των Αρβανιτών, κατά τον 13ο αιώνα στην κεντρική Ελλάδα και τις μετακινήσεις τους στις νοτιότερες περιοχές, κατά τον 14ο αιώνα, επικαλέσθηκαν αμφίβολες πηγές του Μεσαίωνα και ανέπτυξαν πλαστές και αστήρικτες θεωρίες. Οι Αρβανίτες εμφανίζονται από τους ιστορικούς των αρχών του 19ου αιώνα, άλλοι ως επιδρομείς που εξελίχθηκαν σε μάλιστα κατά του γηγενούς πληθυσμού και άλλοι για να συμπληρώσουν τα πληθυσμιακά κενά της υπαίθρου, που είχε δθήθεν ερημωθεί από διάφορες αιτίες. Με τις ανακρίβειες και τις εικασίες αυτές, εκτός από το απροσδιόριστο ληστρικό ρεύμα που “πλημμύρισε” την Ελλάδα, πλημμύρισε και η παγκόσμια βιβλιογραφία¹.

Ο Φαλμεράνερ πρώτος και περισσότερο ανακριβής, το 1836, γράφοντας για την Πελοπόννησο, συνέχισε την εχθρική του στάση κατά του νεότερου Ελληνισμού και ισχυρίστηκε ότι με την εποίκηση εκεί των Αρβανιτών, εξαφανίσθηκαν και τα τελευταία ίχνη Ελληνισμού, που είχαν διασωθεί με την κάθοδο των Σλάβων. Τον ισχυρισμό του αυτόν τον στήριξε, τόσο με την παραποίηση των πραγματικών αιτίων της καθόδου, όσο και με την διόγκωση του αριθμού των εποίκων².

Την πλαστότητα των στοιχείων που επικαλέσθηκε, αποκάλυψαν Έλληνες και ξένοι ιστορικοί, γλωσσολόγοι και εθνολόγοι, όπως ο Χοφφ, ο Άλμπερ Θαμπ, ο Σπ. Λάμπρος κ.α. Εναντίον ποιών βιαιοπραγούσαν π.χ. οι Αρβανίτες, αφού οι περιοχές ήταν έρημες; Η τόση φαντασία των συγγραφέων για το ζήτημα της καθόδου των Αρβανιτών είναι ανεξήγητη, αν δεν είχε ως αιτία την εξυπηρέτηση ιμπεριαλιστικών σκοπών. Και τούτο, αφού πάντοτε

¹ Κ. Μπίρης, *ό.π.*, σσ. 41-42.

² *Ο.π.*.

οι ελληνικές πηγές ήταν διαφωτιστικές. Ο αυτοκράτωρ, για παράδειγμα, του Βυζαντίου Μιχαήλ Παλαιολόγος, στον επικήδειο λόγο κατά τον θάνατο του αδελφού του Θεόδωρου Β', Δεσπότη του Μυστρά, το 1407, παρουσίασε ως μια από τις μεγαλύτερες επιτυχίες του αδελφού του, την εποίκηση των Αρβανιτών εκεί. Διευκρίνισε ότι:

«... Αποκτά τόσον στρατό, ο οποίος είχε ατυχήσεις, αλλά ήταν άξιος στα πολεμικά... Έχοντας λοιπόν αυτούς μαζί με την δύναμη της Πελοποννήσου, που δεν ήταν και εκείνη μικρή, ως ενίσχυση εξαιρετικά μεγάλη, ευκολότερα από ότι μπορούσε κανείς να νομίσει, εκανόνιζε όλα όσα έβαζε ο νους του...»³.

Φαίνεται καθαρά από τον λόγο του αυτοκράτορα ότι η κάθοδος δεν είχε οικονομική ή δημογραφική αιτία, αλλά την κάλυψη στρατιωτικών αναγκών. Μη έχοντας πού να εγκατασταθούν οι Αρβανίτες στην ελεύθερη και κατοικημένη Πελοπόννησο, ξεχέρσωσαν άγριους τόπους, «αοίκητους», για να τους καλλιεργήσουν και να εγκατασταθούν. Αν οι πεδιάδες ήταν έρημες, θα πήγαιναν εκεί και δεν θα ξεχέρσωναν τα βουνά για να ζήσουν⁴.

Στα νεότερα χρόνια, η έρευνα των αρχείων, κυρίως της Βενετίας, αποκάλυψε και άλλα επίσημα στοιχεία που τεκμηριώνουν ότι η πρόσκληση των Αρβανιτών από τους ηγεμόνες των διαφόρων περιοχών είχε καθαρά στρατιωτικούς σκοπούς.

Οι χρονογράφοι του Βυζαντίου, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, αρχίζουν να αναφέρουν τους Αρβανίτες από τα μέσα του 11ου αιώνα και τους παρουσιάζουν περιορισμένους στην περιοχή του Αρβάνου. Ακριβώς την ίδια αυτή περίοδο συμπίπτουν οι μεγαλύτερες και μονιμότερες επιδρομές στην δυτική πλευρά της Βυζαντινής αυτοκρατορίας, αρχικώς των Βουλγάρων και αμέσως μετά των Νορμανδών, οι οποίοι κλόνισαν ανεπανόρθωτα τα θεμέλια του κράτους των Βυζαντινών.

Η πρώτη κάθοδος των Αρβανιτών τοποθετείται στο διάστημα των ετών 1021-1022. Έχει προηγηθεί η συντριβή των Βουλγάρων το 1019 από τον Βασίλειο Β' (Βουλγαροκτόνο), οι οποίοι αποχω-

³ Κ. Μπίρης, *ό.π.*, σ. 45 και Migue, *Patrologia Graeca*, τ. CLVI, σ.213.

⁴ *Ο.π.*.

ρώντας κατέστρεψαν τα χωριά του Αρβάνου, δηλαδή της περιοχής μεταξύ Δυρραχίου, Κρόιας και Ελμπασάν. Ο Βουλγαροκτόνος δέχθηκε να εγκαταστήσει τους ανέστιους πλέον κατοίκους του Αρβάνου -τους Αρβανίτες- στην βορειοδυτική παρυφή της Ηπείρου. Από τότε η περιοχή της κοιλάδας του Αώου μέχρι το Αργυρόκαστρο και το Βεράτι πήρε το όνομα της παλιάς πατρίδας τους ως Άρβανο και Άρμπρι-Αρμπερία.

Η πρώτη αυτή κάθοδος των Αρβανιτών στην κοιλάδα του Αώου το 1021-1022 δεν ήταν αυθαίρετη. Ήταν μεθοδευμένη από τον αυστηρό αυτοκράτορα Βασίλειο Β' και απέβλεπε στην ενίσχυση της μαχητικής δυνάμεως της Ηπείρου απέναντι στην μάστιγα των επιδρομέων. Εντάσσεται στην μέθοδο των Βυζαντινών να μετακινούν ομάδες πληθυσμού στις ευαίσθητες και στρατιωτικής αξίας περιοχές, τις αποκαλούμενες στρατοτόπια, για την επαύξηση της αμυντικής τους ισχύος, με ταυτόχρονη εκχώρηση κτημάτων στους εμπειροπόλεμους αυτούς κατοίκους, σύμφωνα με το σύστημα της στρατιωτικής οργανώσεως των ακριτών που επικρατούσε τότε⁵.

Η πολεμική τέχνη απαιτούσε κατά τα μεσαιωνικά χρόνια εξαιρετική ατομική κατάρτιση και εφοδιασμό των στρατιωτών, δηλαδή άλογα, ατομικό οπλισμό και επιδεξιότητα στην χρήση τους.

Η ιδιότητα του στρατιώτη αποτελούσε ιδιαίτερο επάγγελμα και αξίωμα και προϋπέθετε υψηλές επιδόσεις στην πολεμική τέχνη. Οι στρατιώτες, εκτός από τις πολεμικές τους υποχρεώσεις, όφειλαν να πληρώνουν στο δημόσιο ή τον τοπικό άρχοντα το δέκατο των εισοδημάτων τους για κάθε «καπνό», για κάθε δηλαδή οικογένεια που ζούσε γύρω από ένα τζάκι⁶.

Η εγκατάσταση αυτή λεγόταν «πρόνοια»⁷ και είχε σημαντικό ρόλο στην δημόσια οικονομία. Το «πρόνοιασμα» των στρατιωτών γινόταν κατά προτίμηση στα στρατηγικότερα σημεία της χώρας, σε

⁵ Κ. Άμαντος, *Ιστορία του Βυζαντινού κράτους*, τ. Β', σσ. 225-226 και Αλ. Διομήδους, *Βυζαντιναί Μελέται*, τ. Β' 1946, σσ. 96-110.

⁶ Κ. Σάθας, *Έλληνες Στρατιώται εν τη Δύσει*, και Κ. Μπίρης, *ό.π.*, σ. 48.

⁷ Πρόνοια: (στο βυζαντινό κράτος) έκταση γης που παραχωρούσε ο αυτοκράτορας σε στρατιωτικούς, ως ανταπόδοση των υπηρεσιών τους (Γ. Μπαμπινιώτη, *Λεξικό της Νέας Ελληνικής γλώσσας*, Β' έκδοση, Β' ανατύπωση 2005, σ. 1485)

ορεινές διαβάσεις -δερβένια- πλησίον φρουρίων (κάστρων) και οχυρωμένες πόλεις. Με την ιδιότητα του στρατιώτη, οι Αρβανίτες και οι οικογένειές τους εγκαταστάθηκαν στις υπόψη περιοχές και διακρίθηκαν για την γενναιότητά τους και τις επιδόσεις τους στα στρατιωτικά τους καθήκοντα. Στην γλώσσα τους τα στρατοτόπια ονομάζονταν «κατούνες» (υπάρχει ομώνυμο χωριό στην Ακαρνανία).

Οι εποικήσεις αυτές άρχισαν το 1071-1078 επί Μιχαήλ Δούκα και εξελίχθηκαν επί Μιχαήλ Κομνηνού το 1143-1180⁸.

⁸ Ν. Μέρτζος, *ό.π.*, σ 157 και Κ. Μπίρης, *ό.π.*, σ. 49.

ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΧΩΡΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑ

Θεσσαλία - Αιτωλοακαρνανία

Οι Αρβανίτες εγκαταστάθηκαν στη Θεσσαλία από τα μέσα, περίπου, του 13ου αιώνα μέχρι τις αρχές του 14ου. Η κατάκτηση της Κωνσταντινούπολης από τους Φράγκους, το 1204, είχε ως συνέπεια την γεωγραφική διάσπαση των ελληνικών επαρχιών της αυτοκρατορίας, την διοικητική αποκέντρωση και απομόνωση της δυτικής πλευράς και τις προσωπικές φιλοδοξίες των τοπικών βυζαντινών ηγεμόνων.

Οι Κομνηνοί, Δεσπότες της Ηπείρου, αφού εξουδετέρωσαν τις αλληπάλληλες επιδρομές Βουλγάρων και Νορμανδών, από την ίδρυση του Δεσποτάτου το 1204, έπρεπε να αντιμετωπίσουν και τις προσπάθειες των αυτοκρατόρων της Νίκαιας για κυριαρχία επί των ηπειρωτικών επαρχιών.

Ακολουθεί ένας αγώνας είκοσι περίπου ετών, από το 1246 μέχρι το 1268, στον οποίο πρωταγωνιστικό ρόλο έχουν οι Αρβανίτες, συντασσόμενοι άλλοτε με τους Κομνηνούς της Ηπείρου και άλλοτε με τους Παλαιολόγους της Νίκαιας. Ειδικότερα:

Το 1253, ο Δεσπότης της Ηπείρου Μιχαήλ Άγγελος Β' Κομνηνός παραχωρεί τις επαρχίες Δυρραχίου και Αρβάνου στην εξουσία του Θεόδωρου Β' Λάσκαρη. Μετά πενταετία υποκινεί επανάσταση των Αρβανιτών και με την βοήθειά τους γίνεται εκ νέου κύριος των βορείων αυτών επαρχιών. Η εξουσία του Θεόδωρου Β' αποκαθίσταται το 1259, μετά την εκστρατεία του στρατηγού και μεγάλου λογοθέτη Γεωργίου Ακροπολίτη ο οποίος κινήθηκε από την Θεσσαλονίκη κατά μήκος της Εγνατίας οδού προς την κοιτίδα των Αρβανιτών, το Άρβανο και το Δυρράχιο χωρίς ουσιαστική αντίσταση, αλλά ο Θεόδωρος την ίδια χρονιά πεθαίνει.

Ο Μιχαήλ Β' Κομνηνός κινεί και πάλι σε επανάσταση τους Αρβανίτες και συμμαχεί με τους Φράγκους για να κυριαρχήσει και πάλι στο σύνολο των ηπειρωτικών επαρχιών. Αντιμετωπίζει όμως τις δυνάμεις του αυτοκράτορα Μιχαήλ Κομνηνού Παλαιολόγου και αναγκάζεται να αγωνισθεί στις πεδινές περιοχές του Αυλώνας «*ες τα του Αυλώνας ιππήλατα*», για να εκμεταλλευτεί το ιππικό των Αρβανιτών και των Φράγκων. Οι Αρβανίτες τον εγκατέλειψαν, συντάχθηκαν με τις βασιλικές δυνάμεις και ο Μιχαήλ Κομνηνός περιορίζεται στα Γιάννενα¹.

Οι αυτοκρατορικές δυνάμεις κινήθηκαν νοτιότερα, στην Θεσσαλία και την Αιτωλοακαρνανία, όπου και συνέτριψαν τους συμμάχους του Μιχαήλ, Φράγκους. Το 1253, αφού είχε προηγηθεί η επανάκτηση της Κωνσταντινούπολης και είχε εγκατασταθεί εκεί ο αυτοκράτωρ των Ελλήνων, Μιχαήλ Παλαιολόγος, ο Μιχαήλ Β' Κομνηνός δηλώνει πίστη στον αυτοκράτορα και το Δεσποτάτο είναι πλέον υπό το αυτοκρατορικό σκήπτρο.

Οι Παλαιολόγοι στην συνέχεια οχυρώνουν τις πόλεις και τα κάστρα της Θεσσαλίας και ενισχύουν τις φρουρές τους με την εγκατάσταση Αρβανιτών διά «*χρυσοβούλου και προστάγματος βασιλικού*». Η εγκατάσταση αυτή τοποθετείται κατά την περίοδο 1268-1295 και ήταν, κατά τον Νικηφόρο Γρηγορά, καρπός της συμφιλίωσης του αυτοκράτορα με τον Δεσπότη της Ηπείρου. Έτσι, ένα μέρος από τους πλεονάζοντες Αρβανίτες πολεμιστές μεταφέρθηκε από την Ήπειρο και εγκαταστάθηκε γύρω από τα θεσσαλικά κάστρα. Την περίοδο αυτή, ως Θεσσαλία ορίζεται όλος ο γεωγραφικός χώρος μετά την Πίνδο μαζί με την Αιτωλοακαρνανία.

Οι Αρβανίτες, με το αξιόλογο ιππικό που ανέπτυξαν στον θεσσαλικό κάμπο, εξασφάλισαν την άμυνα της χώρας αυτής από τον κίνδυνο των Φράγκων του Δουκάτου των Αθηνών και της Υπάτης (Νέων Πατρών). Ο εγχώριος πληθυσμός όμως τους αντιπαθούσε, όχι μόνο για τα εδάφη που τους παραχωρήθηκαν, αλλά και για τον τραχύ χαρακτήρα τους και την τάση προς αρπαγή.

Το 1318, στις δυτικές επαρχίες της Αυτοκρατορίας, η κατάσταση ανατρέπεται με την κατάληψη του Δεσποτάτου της Ηπείρου

¹ Γεωργ. Ακροπολίτης, *Χρονικόν*, εκδ. Βόννης, σ. 72.

Κάθοδος - Μετακινήσεις Αρβανιτών στον Ελλαδικό χώρο - Ιταλία

A/A	Περίοδος	Από	Προς	Ηγεμόνας
1	11 ^{ος} αι. (1021-1022) 11 ^{ος} αι. (1071-1078) 12 ^{ος} αι. (1143-1180)	Άρβανο Άρβανο Άρβανο	ΒΔ. Ήπειρο Δεσπ. Ηπείρου Δεσπ. Ηπείρου	Βασίλειος Β Βουλγαροκτόνος Μιχαήλ Δούκας Μανουήλ Κομνηνός
2	13 ^{ος} - 14 ^{ος} αι. (1268 -1318)	Ήπειρο	Θεσσαλία	Κομνηνοί - Παλαιολόγοι
3	14 ^{ος} αι. (1343-1355) 14 ^{ος} αι. (1350-1355) 14 ^{ος} αι. (1350-1377) 14 ^{ος} αι. (1383-1420)	Ήπειρο, Θεσσαλία Θεσσαλία Θεσσαλία Θεσσαλία, Αιτωλοακαρνανία, Ήπειρο	Αιτωλοακαρνανία Πελοπόννησο (Μυστρά) Φθιώτιδα Λοκρίδα, Αττικοβοιωτία, Εύβοια	Στέφανος Ντουσάν Ιωάννης Κατακουζηνός, Ιωάννης Ε Παλαιολόγος Καταλανοί: Δον Πέτρος Δ Καταλανοί: Ραμόν ντε Βιλανόβα Καταλανοί, Φλωρεντινοί, Αντώνιος Α. Αντζαγιώλης
4	14 ^{ος} - 15 ^{ος} αι. (1384-1425)	Αιτωλοακαρνανία	Πελοπόννησο Αχαΐα, Κορινθία Αργοναυπλία, Μυστρά, Μεθώνη, Κορώνη	Φλωρεντινοί - Νέριος Αντζαγιώλης - Παλαιολόγοι - Βενετοί
5	15 ^{ος} - 16 ^{ος} αι. (1413-1540)	Πελοπόννησο	Ν. Ιονίου, Κρήτη, Κύπρο	Βενετοί
6	15 ^{ος} - 16 ^{ος} αι. (1482-1550) 18 ^{ος} αι. (1715)	Πελοπόννησο	Ιταλία	Βενετοί
7	16 ^{ος} αι. (1571-1588) 18 ^{ος} αι. (1715)	Πελοπόννησο	Αθήνα, Αργοσαρωνικό, Αιγαίο, Κάσο	Βενετοί, Τούρκοι
8	16 ^{ος} αι. (1566-1574)	Ήπειρο	Θράκη (Αδριανούπολη)	Σουλτάνος Σελήμ
9	20 ^{ος} αι. (1923)	Αδριανούπολη	Παρέβρια περιοχή	Ανταλλαγή πληθυσμών

και της ευρύτερης περιοχής του Αρβάνου (σημερινής Νότιας Αλβανίας) από τον οίκο των Ορσίνι. Πολλοί Αρβανίτες της περιοχής που είχαν προβάλλει σθεναρή αντίσταση για την ελευθερία της πατρίδας τους, για να αποφύγουν την ιταλική κατοχή, πέρασαν την Πίνδο και κατέβηκαν στην Θεσσαλία.

Η κάθοδος αυτή ήταν αυθαίρετη και επιβλήθηκε από την νέα κατάσταση που δημιουργήθηκε στην Ήπειρο. Οι «αβασίλευτοι» Αρβανίτες εγκαταστάθηκαν με το «άστε ντούα» (έτσι θέλω), εκτοπίζοντας τους γηγενείς από τα κτήματά τους και αποδεκατίζοντας τα κοπάδια τους με αρπαγές. Οι παράνομοι αυτοί Αρβανίτες, χωρίς την βασιλική άδεια, δυνάστευαν κατά τον Κατακουζή-

νό τους αυτόχθονες, αριθμούσαν τις 12.000 περίπου και ήταν από τις φάρες των Μπουαίων, Μαλακασαίων και Μεσσαριτών².

Το 1333, οι άτακτοι αυτοί μέτοικοι Αρβανίτες είχαν αυξήσει πολύ τον πληθυσμό τους και κυριαρχούσαν στην επαρχία Φαναρίου μέχρι το 1341, οπότε αποκαθιστά την τάξη ο τοποτηρητής του θρόνου του Δεσποτάτου της Ηπείρου, Ιωάννης Κατακουζηνός. (Το Δεσποτάτο της Ηπείρου είχε περιέλθει και πάλι στην ελληνική κυριαρχία).

Η αύξηση των «αβασίλευτων» Αρβανιτών στην Θεσσαλία τα επόμενα χρόνια εξακολουθεί να είναι μεγάλη και απότομη. Συμπίπτει με την κυριαρχία του ηγεμόνος των Σέρβων Στεφάνου Ντουσάν στο Δουκάτο της Ηπείρου. Οι Αρβανίτες είναι ήδη σύμμαχοί του. Ο Ντουσάν από το 1343 μέχρι το 1355 είναι κύριος εκτός από την Ήπειρο και της Θεσσαλίας. Οι άτακτοι αυτοί Αρβανίτες που είχαν εναντιωθεί κατά των συμπατριωτών τους, ως σύμμαχοι του Σέρβου ηγεμόνος, ανταμείβονται με την ηγεμονία της Αιτωλίας και Ακαρνανίας³.

Το 1355, ο Τσάρος των Σέρβων πεθαίνει. Επικρατεί αναρχία και ο έκπτωτος Δεσπότης της Ηπείρου Νικηφόρος Β' Άγγελος επιθυμεί να ξαναπάρει την εξουσία. Φθάνει από την Καλλίπολη στην Θεσσαλία, συνεργάζεται με τους Αρβανίτες και εκτοπίζει τον διάδοχο του Ντουσάν, Συμεών Ούρεση. Ολόκληρη η Δυτική Ελλάδα είναι πλέον ελεύθερη.

Ο Νικηφόρος Άγγελος, για να εξασφαλίσει την δεσποτική εξουσία στις δυτικές επαρχίες της αυτοκρατορίας, αποκαθιστά συγγενικούς δεσμούς με τους Σέρβους. Εγκατέλειψε την σύζυγό του και νυμφεύθηκε την αδελφή της χήρας του Στέφανου Ντουσάν. Η αδικημένη και πιστή σύζυγός του κατέφυγε στον αδελφό της, Δεσπότη του Μυστρά, Μιχαήλ Κατακουζηνό. Ο Νικηφόρος έγινε αντιπαθής στον λαό για την ανεπίτρεπτη αυτή εθνική και ηθική συμπεριφορά, ώστε οι Αρβανίτες επαναστάτησαν το 1358 με αρχηγό τον Κάρολο Θώπια και κατέλαβαν το Αγγελόκαστρο, δηλαδή το κάστρο του Αχελώου, πρωτεύουσα της Αιτωλίας.

² Κατακουζηνός, *βιβλ. II*, σ. 38 και Κ. Μπίρης, *ό.π.*, σ.55.

³ Νικ, Μέρτζος, *ό.π.*, σ. 159.

Με την νίκη τους αυτή στην Αιτωλία και την επικράτησή τους στην συνέχεια, σε όλη την περιοχή του Αρβάνου, εκτοπίζοντας τους Σέρβους από την Δυτική Ελλάδα, παρουσιάζονται για πρώτη φορά ως οργανωμένη και αυθύπαρκτη δύναμη στην περιοχή. Ο Συμεών Ούρεσης αναγκάζεται να αναγνωρίσει ως συγκυρίαρχους τους Αρβανίτες. Παραχωρεί την Αιτωλία στον Πέτρο Μπούα, την δε Ακαρνανία στον Πέτρο Λιόσα. Την Ήπειρο την παραχώρησε στον Θωμά Πρελιούμποβιτς, γιο του Σέρβου στρατηγού Πρελιούμπου, και ο ίδιος κράτησε την Θεσσαλία⁴.

Οι Αρβανίτες, παρά τις επιτυχίες τους αυτές, εξακολουθούν να είναι ανήσυχοι και ανικανοποίητοι, αφού ως τέχνη τους έχουν τον πόλεμο και ως δόγμα την αρπαγή. Ρημάζουν έτσι και ταλαιπωρούν τους Καταλανούς του Δουκάτου των Αθηνών-Υπάτης (Νέων Πατρών), που είναι γείτονές τους, από την Θεσσαλία μέχρι τον Κορινθιακό Κόλπο. Οι συγκρούσεις τους είναι συνεχείς, κυρίως στα παράλια της Λοκρίδος και της Βοιωτίας.

⁴ Κ. Μπίρης, *ό.π.*, σ. 60.